

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry
Gallen-Kallelankatu 8
28100 Pori

LAUSUNTO
30.9.2024

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo.mmm@gov.fi

Viite: MMM:n lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamiseksi (diaarinro: VN/26268/2022)

Asia: Maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoa hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamiseksi. Esityksen tavoitteena on varmistaa eduskunnan päätöksen EK 26/2021 vp edellyttämällä tavalla julkisomisteisten vesihuoltotoimintojen säilyminen kuntien omistuksessa ja määräysvallassa, edistää vesihuollon alueellista yhteistyötä ja rakenneuudistusta, parantaa vesihuoltolaitosten omaisuudenhallintaa, selkeyttää ja tehostaa vesihuollon toiminnan ja talouden valvontaa sekä parantaa yleisesti vesihuoltolain toimivuutta. Esitys on myös osa kansallista vesihuoltouudistusta ja sen tarkoituksena on mahdollistaa uudistuksen ohjelman ja sen mukaisten toimenpidekokonaisuuksien toteuttaminen.

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry kiittää mahdollisuudesta kommentoida esitysluonnosta laiksi vesihuoltolain muuttamiseksi.

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry:n jäsenistöön kuuluu laajasti ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla terveystarkastajina, elintarviketarkastajina ja vastaavina toimivia ympäristöterveyden asiantuntijoita. Yhdistyksen kannanotot on tässä esitetty nimenomaan valvontatehtäviä tekevien viranhaltijoiden näkemyksen pohjalta.

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry toteaa lausuntonaan seuraavaa:

4 a § säädettäisiin kunnan terveydensuojeluviranomaisen valvontatehtävistä.

Kunnan terveydensuojeluviranomainen on määritelty myös vesihuoltolain mukaiseksi valvontaviranomaiseksi. On kuitenkin ollut hyvin haastavaa tulkita, missä toimivallan raja käytännössä kulkee. Lakiluonnoksessa esitetään pääpiirteittäin eri valvontaviranomaisten valvontatehtävät. ELY-keskuksen ja ympäristönsuojelun osalta lakiluonnoksessa mainitaan valvontatehtävät mm. varautumisen osalta, mutta *kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo lain noudattamista toimialallaan.*

“Terveydensuojeluviranomainen valvoisi toimialallaan erityisesti talousveden laatua. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen valvonta kohdistuisi tapauskohtaisesti velvoitteisiin silloin, kun niillä on terveydensuojelullista merkitystä. Terveydensuojeluviranomainen voisi kohdistaa valvontaa 15 §:n mukaiseen selvälläolo- ja tarkkailuvelvollisuuteen tai esimerkiksi liittämismuutosten velvollisuuteen silloin, kun siihen liittyy terveydensuojelullisia näkökohtia”.

On myönnettävä, että ehdotuksen kirjaus ei edelleenkään selkeytä eri viranomaisten toimivallan rajoja yksiselitteisesti. Terveydensuojeluviranomaisen rooli ja valvontatehtävät tulee esittää tarkemmin. Perustelumuistiossa terveydellisen merkityksen osalta on viitattu suoraan 15 § ja liittämismääräysasetukseen, millä perusteella olisi hyvä harkita, olisiko järkevää ja selkeämpää viitata suoraan kunnan terveydensuojeluviranomaisen valvontatehtäviin sisältyviin pykäliin, kuten kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen valvontavelvollisuuksista on viitattu.

Terveydensuojeluviranomaisen tehtävistä säädetään terveydensuojelulaissa, talousvesiasetuksissa ja rikienhallinnasta annetussa asetuksessa, joiden mukaan terveydensuojeluviranomaisen tehtäviin sisältyy talousvettä toimittavan laitoksen olosuhteiden ja talousveden laadun valvontaa, riskienhallinnan sekä häiriötilanteisiin varautumisen valvontaa ja varautumista yhteistyössä talousvettä toimittavan laitoksen kanssa.

Eri valvontaviranomaisten valvontavastuut ja rajapinnat tulee olla lainsäädännöllisesti selkeät. Saman asian valvontaa ei tule säätää eri viranomaisten tehtäviin. Kun valvontatehtävä on jo lainsäädännöllä säädetty jollekin viranomaiselle, sitä ei tule esitetystä vesihuoltolainluonnoksessa määrittää lisäksi toiselle viranomaiselle. Vesihuoltolakiluonnoksessa olevat kohdat, jotka on säädetty jo muualla, tulee poistaa lakiluonnoksesta päällekkäisen valvonnan estämiseksi. Tästä esimerkkinä terveydensuojelulaissa säädetty talousvettä toimittavien laitosten riskienhallintasuunnitelma.

Eri viranomaisten valvontatehtävien rajaaminen tulisi tehdä siten, että esimerkiksi kaivojen ympäristö, rakenteet ja sisäpuolinen kunto sekä prosessi siitä eteenpäin ovat talousveden ja siihen välittömästi vaikuttavien asioiden valvontaa, koska raakavesilähteestä otetaan käytettävä ja jaettava talousvesi. Talousveden tuotantoketjun valvonta tulee olla säädelty terveydensuojelulaissa ja sen nojalla annetuissa asetuksissa ja valvontavastuu kunnan terveydensuojeluviranomaisella. Raakavesilähteen ulkopuolinen ja laajempi pohjaveden laadun valvonta tulee määritellä vesihuoltolain perusteella ympäristönsuojeluviranomaisen ja Ely-keskuksen kesken. On laitoksen näkökannasta tuplavalvontaa niissä tapauksissa, joissa raakavesi jaetaan suoraan talousvetenä jakelujärjestelmään, jos raakaveden valvontaan tarvitaan muita viranomaisia terveydensuojeluviranomaisen lisäksi. Näissä tapauksissa raakavesi on suoraan talousvettä. Tällaisella valvonnalla aiheutetaan resurssi- ja kustannustuhlausta.

Terveydensuojeluviranomaisen oman toimialan lainsäädännön myötä talousvettä toimittaviin/jakeleviin laitoksiin kohdentuu laaja-alainen valvontavastuu. VNa 7/2023 talousvettä toimittavan laitoksen omaan omavalvontaan ja sen valvontaan kuuluu keskeisenä osana vaaratilanteiden ja häiriötilanteiden tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Tämä tarkoittaa talousvettä toimittavan laitoksen varautumista. Varautumisesta on jo säädetty terveydensuojelulain perusteella, joten monessa eri laissa saman asian säätelyä ei tulisi tehdä. Vesihuoltolaissa tulisi tarkemmin säädellä mitä Ely-keskusten ja ympäristönsuojelun varautumisen valvontatehtävät tarkoittavat, jotta ei muodostu tilannetta, että eri viranomaiset ovat samalla valvontakentällä.

15 b §:ssä säädettäisiin häiriötilanteiden ilmoitusvelvollisuudesta eri viranomaisille.

Yleisesti vesihuoltolain luonnokseen nostetut riskienhallintasuunnitelmat ja häiriötilanteista ilmoittaminen. Näiden osalta on valvontatehtävät terveydensuojelulain ja sen nojalla annetuissa asetuksissa määritelty kunnan terveydensuojeluviranomaiselle, joten vesihuoltolakiluonnoksessa nämä kirjaukset ovat tarpeettomia ja aiheuttavat lain mukaisten valvontakohteiden osalta epäselvyyttä ja sekavuutta, kuka viranomainen valvoo ja mitä.

Lakiluonnoksessa on esitetty vesihuoltolaitoksille ilmoitusvelvollisuutta häiriötilanteista, joka häiritsee tai voi häiritä vesihuoltopalvelujen tarjoamista. Ilmoitusvelvollisuuden osalta ei tule edellyttää usean lainsäädännön perusteella ilmoitusvelvollisuudesta, vaan pitää asia valvottavalle kohteelle yksinkertaisena ja selkeänä. Lähes kaikki häiriötilanteet ovat luonteeltaan sellaisia, joissa on kysymys talousveden laadusta, jolloin häiriötilanneilmoittaminen kuuluu terveydensuojelulain perusteella ilmoitettavaksi.

Ehdotuksen mukaan kunnan terveydensuojeluviranomaisen ja ympäristöluvan valvojan tulisi viipymättä ilmoittaa tietoonsa tulleesta merkittävästä häiriöstä Etelä-Savon ELY-keskukselle. Tämä ketjuttaminen lisää terveydensuojeluviranomaisen ilmoitustaakkaa eri tahoille, sillä terveydensuojeluviranomainen tekee jo nyt VATI-tietojärjestelmän kautta häiriötilanneilmoitukset sosiaali- ja terveysministeriöön, Valviraan ja aluehallintovirastoon. Tähän järjestelmään on lisättävissä myös Ely-keskus ja ympäristönsuojeluviranominen niissä tapauksissa, joissa ilmoittaminen on tarpeellista (esim. pohjaveden laatu). Jätevesien osalta ilmoitusvelvollisuus ympäristönsuojeluviranomaiselle, joiden kautta tieto edelleen Ely-keskukselle.

Lakiluonnokseen täten esitetään poistettavaksi vesihuoltolain ilmoitusvelvollisuus tai muutos siten, että Ely-keskus saa ilmoitukset häiriötilanteista muiden vesihuoltolain valvontaviranomaisten tietojärjestelmien kautta. Mikäli tähän ketjuun halutaan lisätä lisää tahoja, tulee varmistaa, että monia eri ilmoituksia tai ilmoituskanavia ei tarvitse käyttää.

16a § ympäristötietoja sisältävien asiakirjojen julkisuus:

Laitoksen omavalvontanäytteiden osalta esitetään lakiluonnokseen muutosta siten, että omavalvontanäytteiden tulokset eivät ole julkisia.

Yleisesti vesihuoltolain luonnoksesta:

Vesihuoltolaitoksen määritelmää on tarkoitus yksinkertaistaa ja yhtenäistää terveydensuojelulain kanssa siten, että jatkossa vesihuoltolaitokseksi katsottaisiin talousvettä toimittava laitos, joka toimittaa vettä talousvetenä käytettäväksi vähintään 10 kuutiometriä vuorokaudessa tai vähintään 50 henkilön tarpeisiin taikka vastaanottaa jätevettä vähintään 10 kuutiometriä vuorokaudessa tai vähintään 50 henkilöltä. Tämä määritelmä on jatkossa yksinkertaisempi ja käytännössä helpommin hallittava, kun se ei ole enää liitetty hyväksytyyn toiminta-alueeseen. On kuitenkin huomattava, että määritelmä tulee koskemaan jatkossa useita sellaisia

talousvettä toimittavia laitoksia, jotka aiemmin eivät ole soveltamisalaan kuuluneet. Tämän osalta tulisi varmistaa, että näille välitetään riittävästi tietoa muutokseen ja toisaalta heille uusiin vastuisiin ja velvollisuuksiin liittyen.

On hyvä, että esityksessä on tarkennettu määritelmää sille, milloin kunnan on hyväksyttävä vesihuoltolaitokselle toiminta-alue. On selvää, että nykyisellään toiminta-alueita on hyväksytty liiankin pienille yksiköille. Ehdotuksen mukaan säädettäisiin kunnan velvollisuudesta tarkistaa toiminta-alue tarvittaessa, kuitenkin vähintään 10 vuoden välein ja mahdollisuudesta toiminta-alueen supistamisesta tai rauettamisesta. Näitä keinoja tulisikin aktiivisesti hyödyntää ja siihen kannustaa, jotta saataisiin rautettua perusteluissakin mainittujen liian pienten yksiköiden toiminta-alueet.

Uuden vesihuoltolain tullessa voimaan toivotaan ajantasaista soveltamisopasta.

Lainsäädännön muutoksilla ei tulisi pyrkiä vaikeampaan, monimutkaisempaan eikä päällekkäiseen valvontaan. ”Byrokratian purkutalkoot” tulisi huomioida aina, kun siihen on mahdollisuus eikä se vaaranna tai heikennä lainsäädännön kohteena olevaa toimintaa.

Yhdistys pitää vesihuoltolain muuttamista hyvänä asiana, joka ottaa huomioon alati muuttuvan toimintaympäristön haasteet. Muilta osin yhdistyksellä ei ole lausuttavaa asiassa.

Saana Laakkonen
puheenjohtaja
laakkonen.saana@gmail.com

Miia Valkonen
sihteeri